

METODICKO-PEDAGOGICKÉ CENTRUM V PREŠOVE

Viera Hoffmanová

**Predchádzajme intolerancii výchovou
k dodržiavaniu ľudských práv**

- 2005 -

Predhovor

Metodická príručka *Predchádzajme intolerancii výchovou* k dodržiavaniu ľudských práv vychádza v rámci Národného plánu výchovy k ľudským právam, ktorý pripravilo Ministerstvo školstva Slovenskej republiky. Jeho realizácia prebieha v spolupráci so Štátnym pedagogickým ústavom, metodicko-pedagogickými centrami, mimovládnyimi a výchovno-vzdelávacími organizáciami. Sleduje aj úlohy Akčného plánu predchádzania všetkým formám diskriminácie, antisemitizmu a ostatným prejavom intolerancie na obdobie rokov 2004 - 2005, ktorý vláda schválila 13. 05. 2004 uznesením č. 446/2004.

Na základe uznesenia vlády Slovenskej republiky z 3. mája 2000 č. 283/2000 a po dohode so Štátnym pedagogickým ústavom v Bratislave, Ministerstvo školstva SR doplnilo od školského roku 2000/2001 učebné osnovy predmetov náuka o spoločnosti a občianska náuka na všetkých druhoch stredných škôl o nasledovnú tému: **Predchádzanie všetkým formám diskriminácie, rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatným prejavom intolerancie.**

Spomínaná téma sa zaraďuje v učebných osnovách uvedených predmetov do tematického celku Ľudské práva a základné slobody v gymnáziách so 4-ročným štúdiom v 3. ročníku (triedy so spoločenskovedným zameraním v 1. ročníku), v gymnáziách s 8-ročným zameraním v 7. ročníku, v SOŠ a v študijných a učebných odboroch SOU a OU v 3. ročníku. V učebných odboroch učilíšť v 2. ročníku do tematického celku Človek - občan. Tejto problematike je potrebné venovať minimálne jednu vyučovaciu hodinu, ktorá bude zahrnutá do časovo-tematických plánov uvedených predmetov. (pozri list MŠ SR vedúcim OŠ KÚ v SR č. Sine/2000 - 4 zo dňa 07. 06. 2000).

Metodická príručka *Predchádzajme intolerancii výchovou* k dodržiavaniu ľudských práv by mohla byť podporou prípravy a realizácie vyučovacích hodín na splnenie uvedenej úlohy MŠ SR.

Metodická pomôcka okrem vlastných vkladov autorky obsahuje aj najúspešnejšie aktivity, ktoré sme získali počas výcvikov a pracovných dielní usporiadaných OZ Občan a demokracia, Nadáciou M. Šimečku, Centrom pre riešenie konfliktov. ... Sú v nej tiež prevzaté metódy a formy práce, a to najmä z veľmi úspešnej príručky *Prvé kroky k vyučovaniu ľudských práv*, NMŠ a Amnesty International, Bratislava, 1998, ktoré už nie je možné získať.

Uvedené scenáre vyučovacích aktivít majú pomôcť učiteľovi pri výchove žiakov k tolerancii interaktívnou metódou práce, hrami a inými aktivitami.

Publikácia vychádza vďaka finančnému príspevku Úradu vlády Slovenskej republiky a Ministerstvu školstva Slovenskej republiky.

OBSAH

Predhovor	3
Úvod	5
1 Požiadavky na výchovu k občianstvu v demokratickej spoločnosti	7
2 Národný plán výchovy k ľudským právam na roky 2005 - 2015 (stručný obsah)	11
3 Prečo učiť ľudské práva?	12
4 Základné ľudské práva ako ich môžeme podať žiakom	14
5 Ako učiť ľudské práva?	18
6 Aký je stav ľudských práv v našej škole?	21
7 Užitočné vyučovacie metódy	24
8 Návrhy aktivít	26
9 Námety na vyučovacie hodiny	27
10 Učiteľ má morálnu povinnosť učiť dobro	41
11 Sebaúcta, ľudská dôstojnosť a tolerancia	42
Záver	45
Použitá literatúra	46

ÚVOD

Podľa štatistík a prognóz (napokon aj podľa našich vlastných pozorovaní) bude počet detí narodených v krajinách Európy rapídne klesať. Osobitným problémom je pokles narodených detí v rodinách, ktoré majú všetky predpoklady na vytvorenie sociálnych, ekonomických, kultúrnych a všetkých ďalších podmienok pre zdravý vývoj dieťaťa, jeho výchovu a vzdelanie a fungovanie ako prínosného angažovaného člena spoločnosti.

Západná Európa sa netají, že v najbližších päťdesiatich rokoch bude musieť prijať okolo 70 miliónov prisťahovalcov, ktorí zabezpečia chod ekonomiky, služieb a fungovanie krajiny vo všeobecnosti. Preto sú expertom zadané úlohy, aby vypracovali pre prisťahovalecké úrady typy povolání, ktorým sa budú v najbližších rokoch a desaťročiach otvárať dvere.

Nielen západná Európa, ale aj krajiny východnej a strednej Európy, ale aj napríklad Rusko zápasí s podobným problémom.

Z toho vyplýva, že:

1. Európa sa v priebehu nasledujúcich desaťročí pravdepodobne stane „Babylónom“ ľudí rôznych rás, kultúr, vierovyznaní, odlišných životných štýlov ...
2. Výchova a predovšetkým vzdelanie bude pre mladého človeka kvalitným odrazovým mostíkom pre jeho uplatnenie v živote. Vzdelanie je aj kľúčom k pochopeniu, že: každý z nás má práva a povinnosti,
hľadanie pravdy a podstaty hodnôt je hodné diskusie
a premýšľania,
naším údelom je žiť spolu s inými ľuďmi,
tolerancia a mier úzko súvisia.
3. Slovenské školstvo stojí pred úlohou pripraviť mládež na kultivované spolužitie nerómskeho a rómskeho etnika, ale aj s prijímaním migrantov a utečencov.

Danej realite sa pravdepodobne nevyhneme. Budeme musieť žiť spolu a vzájomne sa rešpektovať.

Viera Hoffmanová

1 Požiadavky na výchovu k občianstvu v demokratickej spoločnosti

Udalosti z konca 80. a začiatku 90. rokov priniesli mnohé nové nádeje, možnosti a výzvy. Začali sa budovať inštitucionálne predpoklady demokratického modelu spoločnosti.

Súbežne s pozitívnymi prvkami a hodnotami demokracie sa však začali objavovať aj negatívne sprievodné javy otvárajúcej sa spoločnosti, a to napríklad nacionalizmus, rasizmus, terorizmus, xenofóbia, tvrdý individualizmus, záplava drog, narastajúca kriminalita, nezamestnanosť a z nej plynúca bieda ...

To všetko sú dôvody na pestovanie občianskych zručností našich žiakov, pretože si môžeme vybrať iba medzi dvoma možnosťami:

- postaviť sa ľahostajne k výchove žiakov ctiť si práva a dôstojnosť iného človeka, ba dokonca dať najavo svoju netoleranciu, čo by nás mohlo priviesť k etnickým nepokojom a hrôzám, ktoré pred našimi očami prezentujú médiá v reportážach z niektorých krajín,
- vštepuvať žiakom vzájomnú úctu, rešpektovanie kultúrnych odlišností, životných štýlov ľudí rôznych societ, čo umožní mierové spolužitie ľudí v budúcnosti.

Posvätnosť ľudského života, individuálna sloboda, rovnosť ľudí, rovnoprávnosť muža a ženy a solidarita so slabšími a zraniteľnými sú hodnoty, ktoré by mala škola reprezentovať, uplatňovať a šíriť.

V tejto súvislosti treba žiakom objasniť aj pojem **sloboda**.

Mládež má byť od najútlejšieho veku pripravovaná na zodpovedné uplatňovanie svojej slobody a práv. Ak sa dnes stretneme s nepochopením demokracie a jej hodnôt, je to aj preto, že sloboda je chápaná v zmysle „všetko je dovolené“.

Len málo sa zdôrazňuje, že **„moja sloboda končí tam, kde začínam obmedzovať slobodu iného človeka“**.

Výchova k slobode má byť sprevádzaná zdôrazňovaním myšlienky, že odvrátenou stránkou ľudskej slobody je jeho zodpovednosť za všetky svoje rozhodnutia a činy a za ich následky.

V tej súvislosti treba posilňovať individuálny zmysel pre povinnosť, spravodlivosť, ušľachtilosť, prajnosť a posilňovanie demokratického prostredia.

Zodpovedné uplatňovanie slobody znamená tiež ochotu neúnavne pátrať po pravde, otvorene diskutovať, vypočuť „aj druhú stranu“ a prijať efektívne opatrenia.

Výchova a vzdelanie, ktoré je našou doménou, je kľúčom k pochopeniu, že: každý z nás má práva a povinnosti, podstata hodnôt, pravdy a zla je hodná diskusie a premýšľania, do tejto diskusie má každý z nás priniest svoj podiel, a že údelom človeka je žiť v spoločnosti s inými ľuďmi a len od nás závisí kvalita medziludských vzťahov.

Aké kvality by teda mala v našich žiakoch pestovať škola?

VEDOMOSTI

Žiak by mal mať základné vedomosti o nasledujúcich pojmoch:

- čo je demokracia,
- čo je občianstvo,
- historický vývoj postavenia a úlohy občana (osobitne v histórii vlastnej krajiny),
- ľudské práva,
- práva a povinnosti občana demokratického štátu,
- aký je politický systém v našej krajine,
- moje možnosti účasti na verejnom dianí a ich obmedzenia,
- hlavné politické problémy a spory v súčasnosti,
- politické strany, tlaky, nátlakové a záujmové skupiny,
- postoje politických strán a politikov ku konkrétnym spoločenským problémom v našej krajine,
- ako môžem získať informácie politického charakteru,
- ako si vytvárať úsudok,
- zásady ústnej a písomnej komunikácie, výmeny názorov, debát a diskusií,
- ako sa má obhajovať vlastný názor, ako je treba argumentovať,
- ako sa môže občan efektívne zúčastniť na politickom dianí (účasť na voľbách ...),
- ako rozvíjať vlastnú politickú orientáciu, vlastné občianske zručnosti.

ŽIAK BY MAL MAŤ SFORMOVANÝ NÁZOR NA

- demokraciu,
- občianstvo a vlastnú zodpovednosť za spoločenské problémy,
- politický systém vo svojej krajine,
- hlavné politické problémy a rozpory v súčasnosti,
- politické strany,
- politických vodcov a kandidátov na politické funkcie.

ŽIAK BY MAL MAŤ OSVOJENÉ TIETO POSTOJE A HODNOTY

- pocit národnej spolupatričnosti a solidarity,
- dôveru v právny štát a legitimitu demokratického systému,
- oddanosť demokratickým hodnotám,
- podporu volebným procesom a voleným inštitúciám,
- podporu demokratickým právam a povinnostiam,
- rešpektovanie rozdielností,
- otvorenosť voči názorom, ktoré sú odlišné od jeho vlastných,
- presvedčenie o rovnosti ľudí,
- zaujíma sa o aktuálne a významné politické dianie,
- viera v účinnosť politiky (pocit, že politický čin jednotlivca môže mať vplyv na politický vývoj, že stojí za to splniť si občianske povinnosti),
- viera vo svoje schopnosti politicky sa angažovať.

POSTOJE

- ochota klásť otázky a odpovedať na otázky,
- ochota prijímať nové informácie,
- ochota tvoriť vlastný názor a rešpektovať názory iných,
- ochota zdôvodňovať svoje názory,
- ochota korigovať alebo zmeniť názorov na základe dôkazov a argumentov, ktoré mu odporujú,
- ochota voliť politických predstaviteľov na základe toho, do akej miery ich program (počínanie ...) zodpovedá mojim vlastným preferenciám,
- ochota zúčastňovať sa na verejnom diani, a to nielen vo voľbách,
- motivácia k praktickému uplatňovaniu, ochrane, obrane a rozvoji demokracie ako osvojenej hodnoty,
- ochota podriaďiť sa rozhodnutiu väčšiny,
- ochota riešiť spory, nezhody a podobne bez použitia sily a násilia.

Schopnosť vnímať ako protiklad k občianskym hodnotám tieto javy:

- politickú nevedomosť a neznalosť,
- apatiu voči politickému daniu,
- politický cynizmus,
- politickú nedôveru,
- rasizmus,
- xenofóbiu,
- násilné riešenie konfliktov.

Základné etické otázky, ktoré by mali byť predmetom diskusie v triede:

1. Čo je potrebné urobiť, aby sa viac presadzovala spravodlivosť, slušnosť, poctivosť, nestrannosť a úprimnosť v ľudskej spoločnosti?
2. Čo by sa dalo urobiť, aby sa dosiahla vyváženosť medzi právami a slobodou občana na jednej strane a otvoreným prístupom k informáciám?
3. Čo urobiť pre dosiahnutie súladu medzi zachovaním životného prostredia a uspokojovaním ľudských potrieb?
4. Čo by sa malo urobiť, aby sa zmiernili problémy súvisiace s rastom populácie, genetickým inžinierstvom a biedou detí?
5. Ako zosúladiť univerzálne ľudské hodnoty s rešpektom k lokálnym hodnotám?
6. Čo by sa malo urobiť, aby sa politické riešenia uvedených problémov odohrávali na etickom základe, a nie mocenských záujmoch?

2 Národný plán výchovy k ľudským právam na roky 2005 - 2015 (NPVL'P) (stručný obsah)

V zmysle odseku 11 Akčného plánu OSN k Dekáde pre vzdelávanie k ľudským právam na obdobie 1995 - 2004 vláda Slovenskej republiky uznesením č. 278 zo dňa 23. 04. 2003 uložila ministrom školstva vytvoriť národný plán výchovy a výučby k ľudským právam pre všetky úrovne vzdelávania. Toto uznesenie vlády bolo uznesením č. 446 z 13. 05. 2004 v bode D zrušené a bodom C.13 bolo ministrom školstva uložené zabezpečiť prostredníctvom Štátneho pedagogického ústavu vypracovanie Národného plánu výchovy k ľudským právam do 30. septembra 2004.

Koordinátor: Národná komisia pre výchovu k ľudským právam
(vznikla pri Slovenskom národnom stredisku pre ľudské práva)

Gestor NPVL'P: Štátny pedagogický ústav

Úlohy vyplývajúce z NPVL'P:

1. Vytvorenie Katalógu ľudských práv v škole (pripraví poverená MVO mimovládna organizácia)
2. Analýza školských predpisov (kontrola ich citlivosti k ľudským právam) - poverený ŠPÚ
3. Analýza dodržiavania ľudských práv v školskom prostredí - (poverená MVO: prieskum)
4. Analýza školskej dokumentácie vzhľadom na rešpekt k ľudským právam (MŠ SR, ŠŠI)
5. Vypracovanie vzorových dokumentov pre školy (MVO)

Sledované oblasti:

- rešpektovanie ľudskej dôstojnosti v prostredí školy,
- výchova k demokratickému cíteniu a občianstvu,
- rešpektovanie všeobecne platných mravných hodnôt,
- rešpektovanie rovnosti, plurality, spravodlivosti a hodnoty každého jedinca,
- pestovanie osobnosti žiakov, rozvíjanie ich zmyslu pre povinnosť,
- rozvíjanie ich zmyslu pre slobodu a zodpovednosť voči zákonom a za svoj osobný život.

„Všetci sme si rovní v dôstojnosti a právach.“

(Všeobecná deklarácia ľudských práv 1948)

„Ľudské práva sa nedatujú od francúzskej revolúcie ... (Ich) skutočné korene sú v zmesi judaizmu a kresťanstva. Sloboda, rovnosť bratstvo. Podľa môjho názoru sa tu zabúda na záväzky a povinnosti.“

Margaret Thatcherová

3 Prečo učiť ľudské práva?

1. Lebo ich rešpektovanie môže ochrániť človeka a svet pred vojnou a genocídou,
2. lebo v každom z nás je zárodok netolerantného správania a predsudkov,
3. lebo sa strácajú tradičné hodnoty sprevádzajúce ľudské spoločenstvo od jeho vzniku.

Ľudské práva sa stali všeobecne prijateľnými normami, na základe ktorých sa uzatvárajú medzinárodné dohody, sú prijateľné ako univerzálne normy ľudského správania a vďaka výchove v rodine a škole sa stávajú súčasťou rebríčka osobných hodnôt ľudského individua.

Zvnútornenie ľudských práv je možné dosiahnuť výchovou tak, že obklopíme žiakov prostredím, kde sa uplatňujú a sú samozrejmé princípy zodpovednosti, slobody a chápanie následkov svojho konania.

Ľudské a občianske práva sa členia na:

- **osobné práva a slobody,**
- **politické práva a slobody,**
- **sociálno-ekonomické a sociálne práva.**

Keďže ich medzinárodné spoločenstvo akceptovalo a začleňovalo do medzinárodných dokumentov len postupne, hovoríme o **troch generáciách ľudských práv.**

Prvá generácia ľudských práv sa rodila spolu s európskou buržoáznou revolúciou, v jej boji proti inštitúciám a duchovnej atmosfére feudalizmu. Ide o slobody, ktoré si občan vynútil od štátu.

Osobné práva: právo na život, nedotknuteľnosť osoby a jej súkromia, právo na zachovanie ľudskej dôstojnosti, osobnej cti, dobrej povesti a právo na ochranu mena, právo na majetok, nedotknuteľnosť obydlia, zaručenie listového tajomstva, ochrana osobných údajov, sloboda pohybu, sloboda myslenia, svedomia, náboženského vyznania a presvedčenia.

(Pozri Ústava SR)

Druhá generácia ľudských práv bola determinovaná biedou proletariátu a ovládaných vrstiev vôbec.

Ak človek nemôže uspokojiť svoje základné životné potreby, potom sú mu všetky ostatné slobody zbytočné.

Tak vznikali hospodárske, sociálne a kultúrne práva, ktoré sú zakotvené aj v Ústave SR. Pozorný pohľad na práva druhej generácie nás presvedčí, že vyvolávajú nereálne ilúzie. Vynucujú si vlastne určitú mieru zásahu štátu do života spoločnosti a aj práv občana (pozri právo na prácu, právo na štrajk ...)

Tretia generácia ľudských práv sa objavila v posledných rokoch. Sú to skôr ideály, o presadenie ktorých sa ešte len bojuje. Ide o **právo na mier, na ochranu životného prostredia, právo na prírodné zdroje, harmonický vývoj kultúr, právo národov na sebaurčenie, ochrana národnostných menšín.**

4 Základné ľudské práva ako ich môžeme podať žiakom

Základné ľudské práva ako ich môžeme podať žiakom:

Všetci sa rodíme slobodní a rovní, hoci sme rôzni.

Komentár učiteľa:

Nech sú práva a myšlienky v akejkoľvek krajine akékoľvek, každý človek, muž alebo žena, má právo použiť a využiť všetko, čo sa hovorí v Deklarácii ľudských práv, aj keď ten človek nehovorí tým istým jazykom ako ty, nemá takú farbu pleti, nerozmýšľa ako ty, je iného vierovyznania ako ty, je chudobnejší alebo bohatší ako ty a pochádza z inej krajiny.

Máš právo na život a slobodu, nikto nemá právo ti ubližovať.

Komentár učiteľa:

Nikto nemá právo zabiť ťa, spôsobiť ti utrpenie alebo si z teba urobiť otroka. Ale daj pozor: ani ty nemáš právo toto robiť inému.

Zákon platí rovnako pre všetkých.

Komentár učiteľa:

Pred zákonom sme si všetci rovní. Každý má právo, aby ho zákon chránil rovnako, ako kohokoľvek druhého. Nikto ťa nesmie bez príčiny zadržať, posadiť do väzenia, vyhnať ťa z tvojho domu alebo domoviny. Ak ťa súdia, máš právo, aby ťa súdili nezaujato a verejne. Kým súd nerozhodne o tom, že si vinný, musia sa k tebe správať ako k nevinnému. Ak si obžalovaný, máš právo na obhajobu. Nesmú ťa potrestať za niečo, čo si neurobil. Ani trest nesmie byť väčší, ako za tento skutok pripúšťa zákon.

Vieš, čo je to zákon? Chráni ťa pred tými, ktorí by ti chceli ublížiť. Ale pamätaj si, aj iných chráni pred tebou, ak by si niekomu chcel ublížiť ty.

Máš právo mať svoj domov.

Komentár učiteľa:

Nikto nesmie bez tvojho dovolenia vstupovať do tvojho súkromia, tvojej rodiny, tvojho domu, čítať tvoje listy a kontrolovať tvoje myšlienky, urážať a ohovárať ťa. Chráni ťa pred tým zákon. Ale pamätaj si: ani ty nemáš právo svojvoľne vojsť do cudzieho domu, narušiť cudzí majetok alebo otvoriť či prečítať cudzí list.

Máš právo cestovať, kam chceš, a máš právo hocikedy sa vrátiť.

Komentár učiteľa:

Ak ťa doma nespravodlivo prenasledujú, máš právo odcestovať do inej krajiny a žiť tam. A kedy sa ti zachce, máš právo vrátiť sa domov: platí to len

dovtedy, kým ty sám dodržiavaš všetky zákony a uznávaš ľudské práva. Keby si napríklad niekoho zabil, nesmel by si sa čudovať, že z tvojho slobodného cestovania po svete by nebolo nič.

Máš právo byť občanom svojej vlasti. A máš aj právo stať sa občanom ktorejkoľvek inej krajiny.

Komentár učiteľa:

Ani jedného z týchto práv ťa nemožno zbaviť. Tak isto máš právo patriť k nejakému národu, alebo sa rozhodnúť, že budeš patriť k inému národu. Preto ani ty nezabráňuj a nevyčítaj nikomu druhému, kto tieto práva má, že ich využíva.

Každý má právo založiť si rodinu.

Komentár učiteľa:

Ak si plnoletý(á), čiže máš viac ako osemnásť rokov, môže sa oženiť (vydať) za kohokoľvek, koho si vyberieš - ak aj on (ona) s tým súhlasí. Nikto nemá právo druhého do manželstva nútiť. Máš právo na to, aby rodinu, ktorú si založil, chránil zákon. V rodine majú muž a žena rovnaké práva. Ale pozor: usiluj sa svoje práva a povinnosti v rodine múdro uplatňovať, ak nechceš, aby sa tvoja rodina rozpadla. Muž a žena majú právo aj rozísť sa.

Máš právo na svoj majetok.

Komentár učiteľa:

Majetok môžeš mať sám, alebo ho môžeš mať spoločný s niekým iným. Nikto nemá právo vziať ti, čo patrí tebe. Ale pamätaj si: ani ty nemáš právo brať majetok druhému.

Každý má právo slobodne myslieť, veriť v Boha alebo neveriť.

Komentár učiteľa:

Vyznávať svoje vierovyznanie máš právo slobodne a verejne. Ale pamätaj si: nesmieš svoje vierovyznanie zneužívať na nič, čo je v rozpore s ľudskými právami. Musíš aj iným dožičiť, aby vyznávali svoje náboženstvo, hoci nie je také, aké vyznávaš ty.

Máš právo povedať svoj názor.

Komentár učiteľa:

Máš právo slobodne myslieť, máš právo na svoje názory. Vyslovením svojich názorov však nesmieš urážať iných a ubližovať iným, nesmieš porušovať ich slobodu. Máš právo svoje názory slobodne a verejne vyjadrovať. Ale aj ty vždy uznávaj právo druhého na jeho vlastný názor. Nikdy neoznačuj názor iného

človeka za hlúpy, radšej povedz, že ty si myslíš niečo celkom iné. Nikto nemá monopol na rozum.

Máš právo pokojne sa združovať, alebo ostať sám.

Komentár učiteľa:

A máš aj právo odmietnuť zhromažďovanie a združovanie. Nik nemá právo ťa v tom rušiť, alebo ťa k tomu nútiť. Ale pozor: ani ty nikoho neruš a nenúť, rešpektuj cudzie zhromaždenie - i cudziu samotú.

Každý má právo zúčastňovať sa na vláde vo svojej krajine.

Komentár učiteľa:

To znamená, že keď dosiahneš plnoletosť, máš právo voliť. Voľby sú slobodné, preto môžeš voliť koho chceš. Vyberieš si ho podľa toho, či má názory podobné ako ty, a zvolíš ho, aby ťa zastupoval a vládol v tvojom mene. Aj ty, ak si plnoletý, môžeš kandidovať vo voľbách a ak dostaneš dost' hlasov, priamo sa zúčastňovať na vláde. A pamätaj si: tak ako ty máš právo voliť slobodne, aj druhých nechaj slobodne voliť.

Každý človek je členom spoločnosti, a preto má právo, aby ho spoločnosť, v ktorej žije, chránila.

Komentár učiteľa:

Je to vlastne právo na sociálne zabezpečenie. Každý má právo na pomoc v núdzi, aby vždy mohol slobodne rozvíjať svoje nadanie. A pamätaj: práve tak, ako teba, ochráni spoločnosť aj každého druhého a ráta pri tom s tvojou pomocou.

Máš právo slobodne si vybrať, čím chceš byť, máš právo na to, aby ti za prácu zaplatili.

Komentár učiteľa:

Máš právo na prácu a spravodlivú mzdu. Nemožno ti brániť, ak chceš pracovať, a máš právo na ochranu, keď nevládzeš pracovať alebo si prácu nemôžeš nájsť. Musíš dostávať takú mzdu, ktorá ti umožní vyžiť a uživiť tvoju rodinu. Všetky pracujúce osoby majú právo vytvoriť skupinu, ktorá chráni ich záujmy.

Máš právo mať to, čo pre život potrebuješ.

Komentár učiteľa:

To znamená dostatok peňazí na stravu, ošatenie, byt a lekársku starostlivosť. Máš právo na pomoc v prípade nezamestnanosti, choroby, staroby, ovdovenia, alebo inej, tebou nezavinenej núdze. Všetky deti a ich matky musia byť osobitne chránené.

Máš právo na odpočinok a zotavenie.

Komentár učiteľa:

Pracovný čas nesmie presiahnuť rozumnú mieru. Ak pracuješ, máš právo na platenú dovolenku.

Máš právo chodiť do školy.

Komentár učiteľa:

Základné vzdelanie máš právo dostať zadarmo. Ak máš potrebné vedomosti, treba ti umožniť štúdium na vysokej škole. Škola ťa musí naučiť úcte k ľudským právam a základným slobodám. Tvoji rodičia majú prednostné právo zvoliť druh tvojho vzdelania. Na to všetko má právo aj iný občan a ty nemáš právo ho v tom obmedzovať.

Tvoja sloboda nemôže obmedzovať slobodu iných.

Komentár učiteľa:

Sloboda každého z nás končí tam, kde sa začína sloboda iných. Máš právo na mier a na to, aby sa dodržiavali tvoje práva. Tvoje práva a tvoja sloboda sa bude rešpektovať v tvojej vlasti a vo všetkých krajinách len vtedy, ak tam bude vládnuť spoločenský poriadok, ktorý si ctí a ochraňuje ľudské práva. Tie nemožno nikdy zneužiť tak, aby sa narušil mier a rovnosť ľudí na svete.

Nijaký článok Deklarácie ľudských práv neoprávňuje nijaký štát, nijakú skupinu alebo jednotlivca, aby porušoval práva, ktoré sú vyhlásené Deklaráciou.

(Zdroj: Deťom o Všeobecnej deklarácii ľudských práv, Amnesty International, 1992)

5 Ako učiť ľudské práva?

Doterajšie pozorovania ukázali, že vo výchovno-vzdelávacom systéme sa nevenuje dostatočná pozornosť vyučovaniu o ľudských právach, o povinnostiach občana demokratického štátu, o zmysle tolerancie a tomu príbuzných otázkach.

Pritom by mladý človek mal byť vybavený vedomosťami, ale aj zručnosťami pre život v multikulturálnom prostredí, v rôznorodých životných situáciách a pre preberanie zodpovednosti za svoj život v dospelom veku. Mal by si osvojiť myšlienku, že ide o jeho život a fungovanie v spoločnosti a že je zodpovedný za oboje.

Ak sa ignoruje výchova k dodržiavaniu a úcte voči ľudským právam, potom sa dôsledky prejavujú v budúcom živote mladých ľudí aj v takejto podobe:

- nepripravenosť občana využívať svoje práva,
- neschopnosť rozumne a triezvo vplývať na politický život,
- neschopnosť nájsť cestu pre zmenu pomerov demokratickým spôsobom,
- neschopnosť predvídať následky svojich rozhodnutí a činov,
- nebezpečenstvo, že mladý človek nebude vedieť využiť svoje práva a vidieť svoje povinnosti, čo môžu využiť mocenské štruktúry.

Súčasná mládež má pred sebou obrovský balvan nových javov, v ktorých sa potrebuje vedieť orientovať. Čo všetko obsahuje táto ľarcha?

- nové javy v rodinných vzťahoch,
- zamestnanosť,
- nový životný štýl,
- nové životné vzory ponúkané médiami,
- nárast sociálnych rozdielov,
- nové možnosti otvorenej Európy,
- pluralizmus v politických, náboženských a kultúrnych sférach,
- presuny v toku peňazí a rozdeľovaní príjmov,
- poskytovanie služieb ...

a ďalšie.

Avšak byť slobodným, zodpovedným a angažovaným občanom znamená podieľať sa na procesoch prebiehajúcich v spoločnosti. Takže úlohou školy je naučiť žiaka kvalitne a zmysluplne zasahovať do diania spoločnosti, a to tak, že ho vybavíme zručnosťami potrebnými pre tento proces.

Učebné osnovy majú poskytovať priestor na to, aby bol žiak pripravovaný na chápanie procesov prebiehajúcich v spoločnosti a hodnotiť ich v zmysle všeobecne uznávaných hodnôt.

Žiaci by mali porozumieť a diskutovať o týchto otázkach:

- ako sú jednotlivé spoločenské skupiny organizované, ako fungujú v oblasti právnej, politickej a finančnej,
- aké sú princípy ich fungovania,
- ako pracujú a prijímajú rozhodnutia,
- akú úlohu v nich zohrávajú jednotlivci,
- ako je rozložená a uplatňovaná moc,
- aké sú možnosti riešenia konfliktných situácií.

Pri diskusii má učiteľ dbať, aby sa žiaci pridržovali zmysluplných argumentov, aby ich vystúpenia boli konštruktívne, aby si s úctou vypočuli protivníka a hľadali v jeho slovách zrnko pravdy, aby vedeli rozumne predostrieť svoj problém a argumentovať vo svoj prospech, aby vedeli prijať kompromis a predvídať dôsledky svojich rozhodnutí. Ak tak učiteľ pracuje so žiakmi, zároveň im vštepuje tieto hodnoty:

- rešpekt k právam iných a všeobecne k ľudským právam,
- ochotu hľadať spoločné riešenie a nájsť riešenie vhodné pre všetkých zúčastnených,
- schopnosť hodnotiť veci osobné i spoločenské z rôznych uhlov pohľadu,
- zmysel pre česť, pravdu, poctivosť a dodržiavanie uzavretých dohôd.

Žiaci si osvoja všeobecne platné ľudské hodnoty v prostredí, kde sa oni uplatňujú každodenne v bežnom živote. Preto pri vyučovaní ľudských práv učiteľ úzkostlivo dbá na to, aby všetci žiaci vedeli vyjadriť svoj názor a boli s úctou vypočutí, aby sa každý problém prediskutoval z rôznych uhlov pohľadu, kde každý žiak má pocit, že v diskusii vynikol a jeho názor zaujal spolužiakov.

Vedenie školy by malo podporiť prácu učiteľov tým, že za pomoci žiakov bude vypracovaný akýsi étos školy, kde jednoznačne dominuje spravodlivosť, kde sú nedovolené spôsoby trestané podľa vopred jasných pravidiel a zásad.

Návrhy na diskusné témy, ktoré podporujú výchovu žiakov k demokratickému cíteniu a dodržiavaniu ľudských práv:

1. Každý žiak má rovnakú šancu učiť sa.
2. Učitelia majú pristupovať ku všetkým žiakom rovnako, nesmú ich rozdeľovať podľa nižších a vyšších schopností, rasy, sociálneho postavenia alebo zásluh v škole.
3. Učiteľ a žiaci nesú zodpovednosť za pokojnú pracovnú atmosféru v triede.
4. Žiaci spolu s učiteľom riešia nastolené problémy, pritom slobodne vyjadrujú svoj názor. Je neprípustné vysmievať sa z názorov iných.
5. Žiaci rešpektujú pravidlá vhodného spoločenského správania sa v triede i na verejnosti v súlade s prejavovaním úcty ku každej ľudskej bytosti.
6. Žiaci sa môžu vyjadriť ku všetkým otázkam a problémom, ktoré sa týkajú ich triedy.

7. Žiaci i učitelia majú právo diskutovať o problematike vyučovacích tém, času a priestoru, ktorý je pre tieto témy vymedzený.
8. Žiaci majú právo na konci každej preberanej témy vyjadriť svoj názor k hodnote získaných poznatkov a dať návrh na skvalitnenie práce.

Príprava žiakov na život v demokratickej spoločnosti si od pedagógov vyžaduje aj to, aby žiakov pripravovali na uvedomenie si a nájdenie svojho vlastného miesta v rôznych societách a v spoločnosti všeobecne. Čo s tým súvisí?

- Žiakom pomáhame prijať ich práva a povinnosti v komunitách ako je rodina, dedina, sídlisko, škola, rôzne kluby ...,
- zapájať sa do širokých kontaktov a interpersonálnych vzťahov,
- schopnosť pracovať v kolektíve,
- dávať a prijímať spätnú väzbu,
- schopnosť komunikovať s autoritami,
- pružne reagovať,
- vidieť veci očami iných a nachádzať alternatívne riešenia problému,
- vedieť zľahčiť ťaživý problém zmyslom pre humor,
- ochotu rozvíjať svoje poznatky,
- porozumieť sociálnym štruktúram,
- vidieť rôznorodosť ako prínos všetkých členov spoločnosti.

Žiak môže získavať skúsenosti v praktických úlohách udelených v škole, v ktorých je miesto pre kontakt s inými ľuďmi, s miestnymi a vyššími úradmi, s orgánmi polície, práva ...

Tak získa praktické zručnosti a možno aj ochotu pre spoločenské angažovanie sa v budúcom živote. Nazrie do sveta iných komunít, iných postojov a názorov a možno to pomôže pestovať jeho ochotu a snahu porozumieť im.

Výchova k občianstvu a ľudským právam sa nedá efektívne vyučovať, ak je izolovaná od života školy a spoločnosti. Navrhujem, aby učiteľ pri príprave aktivít pre žiakov využil tieto metódy a formy práce:

- témy vyučovacích hodín týkajúce sa občianstva a občianskych vzťahov úzko prepojiť s aktuálnym životom obce a rezonujúcimi spoločenskými otázkami,
- vymyslieť také úlohy pre žiakov, aby pri ich riešení bolo potrebné navštíviť toľko inštitúcií, úradov, občanov, koľko je to len možné,
- prísne dbať, aby demokraticky prijaté pravidlá školského poriadku boli všetkými dodržiavané, aby vládla spravodlivosť a vyzdvihovaný zmysel pre česť a šľachetnosť,
- maximalizovať úsilie školy byť na pulze života svojho mesta, obce, sídliska ...

6 Aký je stav ľudských práv v našej škole?

Prečo je treba o ľudských právach vyučovať v škole?

- Lebo žiaci majú vedieť, že každý z nás má práva a povinnosti,
- lebo nie sú pripravení rozumne vplývať na politický život, na život svojej komunity (rodiny, triedy, dediny, sídliska ...),
- nie sú pripravení rozoznať následky svojho konania,
- nepoznajú svoje práva a povinnosti,
- lebo potrebujú upevniť svoj zmysel pre spravodlivosť a slušnosť,
- potrebujú rozumieť tomu, že sloboda a zodpovednosť navzájom súvisia,
- potrebujú vedieť, že sloboda sa musí uplatňovať zodpovedne,
- lebo im treba povedať, že hľadanie pravdy a hodnôt je hodné diskusie a premýšľania,
- lebo silnie rasizmus, xenofóbia a pribúda počet utečencov.

Otázky na zistenie stavu pochopenia ľudských práv

medzi žiakmi navzájom:

Vyskytuje sa medzi vami urážlivé oslovovanie?

Vyskytujú sa prípady psychického násillia a krivdy?

Sú časté prípady posudzovania spolužiakov na základe predsudkov?

Ponižujete sa navzájom na základe pohlavia, náboženskej príslušnosti, etnicity ...?

Čo sa stane, ak sa žiak na tento stav sťažuje?

Sú nápravné riešenia účinné?

medzi učiteľmi a žiakmi:

Očakávate od žiakov bezvýhradnú poslušnosť?

Zaujímate sa o to, či pochopili váš príkaz?

Zapájajú sa žiaci do tvorby školského poriadku?

Je známkovanie aj nástrojom na upevnenie disciplíny?

Zvýhodňujete niektorých žiakov prostredníctvom známky?

Ponižujete žiakov?

Nie je disciplína v triede (škole) príliš tvrdá?

Stretávajú sa žiaci aj s riaditeľom?

Má riaditeľ dvere na svojej pracovni otvorené, alebo zatvorené?

Poznáte mená svojich žiakov?

Existuje žiacky parlament?

Ako sú žiaci volení do svojho zastupiteľského orgánu?

medzi učiteľmi a vedením školy:

Majú učitelia strach sťažovať sa, alebo podať návrh riaditeľovi?

Spolupracujú učitelia rôznych predmetov?

Je učiteľský zbor zohratou skupinou?

Zaváži učiteľský hlas pri rozhodovaní?

Správa sa vedenie školy k všetkým členom pedagogického zboru rovnako?

Odmeny učiteľov závisia od ich práce, alebo od osobných sympatií a politickej príslušnosti?

medzi učiteľmi a rodičmi:

Majú rodičia strach kritizovať učiteľov, keď sa im nepáči spôsob, akým sa zaobchádza s ich deťmi, alebo majú strach vyjadriť nespokojnosť s vyučovaným obsahom?

Obávajú sa, že kritika by zhoršila postavenie ich dieťaťa v škole?

Zúčastňujú sa rodičia na živote školy?

Ako by sa mohli vzťahy zlepšiť?

(Zdroj: Prvé kroky k vyučovaniu ľudských práv, metodická príučka, Amnesty International 1998)

ŠKOLA, ktorá dbá na dodržiavanie ľudských práv:

- obmedzuje až eliminuje rozkazy, príkazy, zahanbovanie žiakov, nerešpektovanie želaní žiakov, netrpezlivé prístupy k ich vyjadrovaniu,
- podporuje slobodnú, ale slušnú výmenu názorov,
- podporuje zmysluplnú diskusiu a svedomité hľadanie východiska z konfliktu,
- posmeľuje žiakov k aktívnemu riešeniu problémov triedy a školy,
- podporuje schopnosť vypočuť protivníka a ochotu oceniť dobré prvky z jeho argumentácie,
- schopnosť rozumne predniesť svoj problém,
- snaží sa odbúravať predsudky a presadzovať rovnosť,

niet výchovy bez trestu, ale

- musia byť jasné pravidlá hry,
- žiak musí vedieť, ktoré pravidlo porušil,
- trest musí byť adekvátny a nesmie sa dotknúť žiakovej ľudskej dôstojnosti.

Slušnosť a poznanie pravidiel slušného správania

- podporovanie vzájomnej úcty a rešpektu,
- taktnosť ako nástroj ochrany citlivých a bolestivých stránok iného človeka,
- osobný príklad slušného správania učiteľa je nenahraditeľným vzorom pre žiakov,
- pravidlá slušného správania majú byť námetom na triednické hodiny.

Diskutujeme na pedagogickej rade na tému:

Učitelia majú právo očakávať od svojich žiakov ...
Žiaci majú právo očakávať od svojich učiteľov ...
Aké vlastnosti by mala škola podporovať u svojich žiakov?
Aké vlastnosti robia dobrého učiteľa?
Získal som vzdelanie, na ktoré som pyšný, pretože ...
Som spokojný sám so sebou, pretože ...

Morálny a duchovný stav žiackych osobností (a teda aj známka zo správania) mal by byť hodnotený podľa ich prístupu k hodnotovému systému, ktorý škola vytýčila vo svojom vnútornom poriadku a morálnym zásadám, ktoré prezentuje pedagogický zbor.

Od učiteľov sa vyžaduje bezvýhradná ochota slušne sa správať, dodržiavať zásady školského poriadku, ktoré sa vzťahujú na celé osadenstvo školy a neustále mať na mysli, že žiaci ich pozorujú, napodobňujú a podvedome si z nich berú príklad.

Hodnotový systém školy má byť vypracovaný za čo možno najširšej účasti žiakov. To ich vedie k zmyslu pre zodpovednosť, spolupatričnosť sebaúcte a zodpovednosti za dodržanie dohody a daného slova.

7 Užitočné vyučovacie metódy

Metóda diskusie

Zásady

- **vytvorenie priaznivej klímy v triede**
 - čiže - nezhadzujme sa navzájom a nezosmiešňujme názory iných,
 - neprerušujme sa navzájom, nechajme dokončiť myšlienku,
 - určíme si časový limit na jednotlivé vystúpenia,
 - čo sa v triede povie, to v triede aj zostane.

Rady pre učiteľa:

- počúvajte žiaka, pokúste sa zistiť, čo sa ho dotýka a na čom mu záleží,
- citlivo korigujte nesprávne odpovede,
- dodávajte žiakom istotu,
- pomôžte žiakovi nájsť odpoveď na jeho otázku,
- buďte opatrní pri vyjadrovaní vlastných názorov,
- vyzdvihujte konštruktívnosť.

Zásady brainstormingu:

1. Prijímajú sa všetky nápady.
2. Nik nekomentuje nápady druhých (ani v dobrom, ani v zlom).
3. Diskutéri nech povedia všetko, čo im príde na rozum, aj banálne a smiešne nápady.
4. Môžu sa nechať ovplyvniť názormi druhých, rozvíjať ich.

Ak je diskusia nevyrovnaná (napríklad niektorý žiak hovorí veľa a iný nič), potom použijeme tieto techniky:

KOLOTOČ - žiaci sa vyjadrujú k problému tak, ako sedia v kruhu.

MIKROFÓN - žiaci si postupne podávajú mikrofón (môže to byť pero ...).

VNÚTORNÝ KRUIH - mlčiaci študenti vytvoria vnútorný kruh, ktorý pokračuje v diskusii.

Záver diskusie: zhrnutie toho, k čomu sme v diskusii došli - zápis.

Metóda simulácie a hrania rolí:

1. Pripravme scénu pre účinkujúcich, a miesto pre obecenstvo.
2. Presvedčime sa, či účinkujúci poznajú dobre svoju úlohu.
3. Ak je treba niečo vysvetliť, zasiahneme hneď v priebehu hry a pokračujeme až vtedy, keď je všetko jasné.

Hru ukončíme diskusiou:

Ako postupovali postavy v snahe vyriešiť problém?

Ktoré výroky, gestá, mimika ... sa vám zdali najúčinnejšie?

Čo ešte mohli jednotlivé postavy urobiť?

Môže nám takáto hra pomôcť riešiť problémy v osobnom a spoločenskom živote?

Ako ste sa cítili v danej úlohe?
Mali ste už niekedy podobné pocity?

Metóda hry so zameraním na dosiahnutie konsenzu:

Skupina sa snaží kooperáciou, súťaživosťou, presadzovaním sa ... dosiahnuť konsenzus, t. j. riešenie pre všetkých prijateľné.

Zásady dosiahnutia konsenzu:

- pokúšame sa nájsť riešenie, s ktorým súhlasí celá trieda,
- kooperáciou sa snažíme o pochopenie myšlienok, potrieb a pocitov ostatných,
- otvorenosťou sa snažíme presadiť svoj názor, ale sme pripravení prijať lepšie riešenie,
- hľadáme pravdu a hodnotu v názoroch iných,
- tvorivosťou obohacujeme možnosti riešenia problému,
- prejavujeme trpezlivosť a nie emotívny postup,
- rešpektujeme názory iných.

(Zdroj: Výchova k ľudským právam, príručka pre učiteľov, MRG Slovakia, Bratislava 1994)

8 Návrhy aktivít

- A. Žiaci za pomoci učiteľov usporiadajú večierok, kde jednotlivé národnostné menšiny z ich regiónu predvedú typické prejavy a špeciálne prvky svojej kultúry. (nárečie, tanec, výtvarný prejav, kroj, príslovia a porekadlá, rozprávky ...)
- B. Rómske a nerómske dievčatá po polročnej príprave urobia súťaž o „Miss krásne vlasy“.
- C. Žiaci vytvoria projekt na prekonanie izolácie rómskej komunity od ostatnej dedinskej komunity. Navrhujú postupy, ktorými by sa úroveň komunikácie zlepšila. Uvažujú o pozdvihnutí ich sociálnej, vzdelanostnej, kultúrnej úrovne, zmyslu pre disciplínu, hygienu a poriadok, zmyslu pre povinnosť a ohľaduplnosť k ostatným občanom ... Čo by nám mohla poskytnúť ich kultúra a životný štýl?
- D. Žiaci pripraví reportáž do školského časopisu, respektíve na internetovú stránku školy o poskytovaní služieb v meste pre telesne postihnutých.
- E. Žiaci pripraví štúdiu o vývoji kriminality v ich meste. Porovnajú počet a závažnosť kriminálnych činov v zvolenom období, vytvoria grafy, tabuľky a podobne. Napíšu komentár, ktorý im k tomu poskytli policajné orgány. Urobí malú anketu o názoroch občanov k tomuto problému.
- F. „Všetci sme cudzincami skoro všade“
Toto motto z pútača Vysokého komisára OSN pre utečencov by mohlo byť námetom pre žiacku aktivitu, ktorá by obsahovala vážne zamyslenie sa žiakov nad stavom a pocitmi, ktoré sú typické pre migrantov a vyhnančov.

9 Námety na vyučovacie hodiny

Domnievam sa, že prvá hodina k problematike xenofóbie by mohla byť venovaná preskúmaniu informačnej úrovne, ktorú majú žiaci o ľudských právach, osobitne o práve zaručujúcom rovnosť ľudí bez ohľadu na farbu pleti, pohlavie, náboženstvo a presvedčenie.

Ako východisko k príprave na vyučovaciu hodinu by mohol poslúžiť kvíz uvedený v publikácii vydanéj Nadáciou Milana Šimečku v spolupráci s Amnesty International. Metodická príručka má názov Prvé kroky pri výchove k ľudským právam a jej druhé vydanie, z ktorého budem citovať, bolo v roku 1998. Kvíz je uvedený na strane 57.

a) Čo viem o ľudských právach?

Kvízové otázky:

Vedeli by ste povedať (pomenovať)? ...

- aspoň jedno ľudské právo?
- názov krajiny, kde sa porušujú ľudské práva?
- názov dokumentu, v ktorom sú zakotvené ľudské práva?
- ktorá skupina ľudí bola prenasledovaná v minulosti?
- názov krajiny, v ktorej sú ľuďom upierané ich prirodzené práva pre farbu ich pleti?
- názov krajiny, v ktorej sú ľuďom upierané práva pre ich náboženstvo?
- názov krajiny, v ktorej sa práva rozličných skupín ľudí dostávajú do rozporu?
- názov jednej organizácie, ktorá bojuje za ľudské práva?
- aspoň jednu knihu alebo film o ľudských právach?
- názov krajiny, v ktorej sú ľudia mučení?
- názov krajiny, v ktorej sa situácia dodržiavania ľudských práv zlepšila?
- názov krajiny, z ktorej sa jej občania nemôžu slobodne odsťahovať?
- právo, ktoré je vám odopierané v škole?
- aspoň jednu osobu, ktorá bojuje za ľudské práva?
- ľudské právo, ktoré je niekedy odopierané ženám?
- ľudské právo, ktoré by malo mať každé dieťa?
- aspoň jednu skupinu ľudí, ktorým je odopierané právo na národnosť?
- ľudské právo, ktoré je odopierané ľuďom v našej krajine?
- ktoré ľudské právo majú vaši rodičia a vy nie?
- vaše ľudské právo, ktoré nebolo nikdy nikým porušené?
- porušenie ľudského práva, ktoré sa týka konkrétne vás?

Výsledky kvízu by mohli byť zaznamenané na tabuli a následná diskusia by umožnila žiakom vymeniť si názory a poznať nové skutočnosti.

Pred diskusiou by žiaci mali vedieť, že je dobré, ak

- s úctou si vypočujem názor svojho spolužiaka a učiteľa,
- predpokladám, že rovnako budú počúvať spolužiaci a učiteľ aj moje názory,
- ak chcem niečo povedať, prihlásim sa,
- neprerušujem hovoriaceho,
- ak nesúhlasím s vyjadreným názorom, nebudem kritizovať osobu, ktorá ho vyslovila, ale názor, ktorý prezentovala,
- za žiadnych okolností neuronizujem a nevysmievam sa názorom iných (iba ak hovorí vtip),
- všetci majú mať šancu vyjadriť sa.

Uvedené pravidlá kultivovanej diskusie by mohli byť napísané na viditeľnom mieste kvôli sebakontrolu a kontrole dohodnutých pravidiel.

b) Občania a utečenci

(ukážka je prevzatá z tréningového programu Nadácie Občan a demokracia Street Law, ktorý bol organizovaný metodikom pre OBN a NoS v rokoch 1998, 1999 a 2000).

Cieľ: Aktivita je zameraná na pochopenie práv a povinností občana súvisiacich s platnými zákonmi o združovacom a zhromažďovacom práve na pozadí pocitov xenofóbie.

Hlavná myšlienka: konfrontácia názorov a postojov žiakov, vyvolanie diskusie a pokus o riešenie problému.

Potrebné pomôcky: papiere, fixky, Zákon o združovaní občanov
Skupinová práca.

Žiakov rozdelíme podľa ľubovoľného kľúča (číslo topánok, mesiac narodenia, počtu súrodencov ...) do 4-členných skupín.

Potom im rozdáme papieriky s nasledujúcim textom:

Práve ste sa dozvedeli, že miestne zastupiteľstvo rokuje o zriadení tábora pre utečencov v tesnej blízkosti vášho mesta (obce): Neviete celkom presne, o akých utečencov pôjde, ale vôbec sa vám táto myšlienka nepáči. Ako občania ste sa rozhodli protestovať. Chystáte demonštráciu. Pripravíte prejav pre svojho hovorcu, vypracujete heslá, plagáty. (Tie sú vyjadrením vašich názorov a ponesiete ich so sebou na zhromaždenie).

Jedna zo skupín dostane od učiteľa Zákon o združovaní občanov, Zákon o zhromažďovacom práve a Deklaráciu ľudských práv .

Ich úlohou bude sledovať prezentáciu jednotlivých skupín a potom poukázať na porušenie článkov týchto právnych dokumentoch.

Poznámka: bolo by veľmi dobré, ak by vyučujúci využil ponuku študentov práva prísť na hodinu a pomôcť pri výklade odborných právnických problémov.

Záver aktivity by sa mal venovať diskusii na témy:

1. Čo vás viedlo k formulácii práve takýchto hesiel a plagátov?
2. Váš prejav bol prevažne vyjadrením vašich pocitov, alebo racionálnych argumentov? Prečo?
3. Za domácu úlohu môžeme študentom dať pripraviť si tézy vystúpenia na témy:
 - „Všetci sme cudzincami - skoro všade“
 - *Malo by byť zakázané zhromaždenie Skínov v rómskej štvrti?*
 - *Je výchova a vzdelanie kľúčom k riešeniu rómskej problematiky v SR?*
 - *Etnické zloženie obyvateľstva SR v roku mojich 50. narodenín.*
 - *V jednej obci severovýchodného Slovenska vedú veriaci gréckokatolíckej a pravoslávnej cirkvi spor o majetok, ktorý vyvrcholil zbúraním objektu jednej z nich. Predstavte si, že ste ako angažovaný činiteľ v presadzovaní ľudských práv poverený riešením sporu bojujúcich náboženských skupín . Vypracujte základné programové tézy svojho zmierovacieho pôsobenia v obci. Podčiarknite najdôležitejší argument, ktorý budete zúčastneným stranám zdôrazňovať.*

c) Cesta k hviezdám

(scenár vyučovacej hodiny je prevzatý z: Kolektív autorov: Prvé kroky k výchove k ľudským právam, NMŠ a Amnesty International, Bratislava 1998, strana 70.)

Cieľ: Cvičenie využíva fantáziu žiakov a súčasne poukazuje na rozdiely a podobnosti medzi ľuďmi na celej planéte.

Hlavné myšlienky: Ľudia sú si viac podobní ako rozdielni

Práva sú založené na podobných potrebách rozdielnych ľudí

Čo potrebujete: Deklaráciu ľudských práv a Dohovor o právach dieťaťa

Čas: jedna hodina a domáca úloha

Ako na to:

- Povedzte žiakom, že ste sa stali účastníkmi veľmi dôležitého vesmírneho projektu. Ľudia zachytili na Zemi signály, ktoré potvrdili existenciu inteligentnej formy života vo vesmíre. Organizácia Spojených národov sa preto rozhodla vyslať vesmírnu loď v smere, odkiaľ boli signály zachytené. Táto loď poniesie na svojej palube informácie o Zemi a jej obyvateľoch. Spýtajte sa žiakov, čo by poslali na tej lodi, aby mohli iné bytosti pochopiť, akí ľudia vlastne sú. Čo majú spoločné a čo rozdielne.
- Toto môže byť náplňou individuálneho projektu, čím by ste dali žiakom možnosť konfrontovať ich názory s názormi dospelých, čo by bolo vhodné poslať. Napríklad, poslali by ste hudbu? Ak áno, tak akú? Knihy? Filmy? Fotografie? Modely ľudí? Ak áno, tak akí by to boli ľudia? Ako by boli oblečení?
- Alternatívou môže byť tvorenie týchto vesmírnych správ v skupinách.

- Pozrite si nápady žiakov a prípadne im poraďte, čo by ešte mohli zaradiť do svojich správ. Napríklad či nezabudli na telesne a mentálne postihnutých ľudí.
- Položte žiakom nasledujúce otázky, aby si uvedomili podobnosti a rozdiely medzi ľuďmi:

Otázky:

- Je viac podobnosti alebo rozdielnosti medzi ľuďmi na Zemi?
- Čo by ste si mysleli, keby ste boli mimozemšťan pozerajúci sa na našu planétu?
- Čo by si mohli mimozemšťania myslieť vidiac boje a vojny ako aj vzájomnú nevrlosť medzi ľuďmi?
- Čo je dôležitejšie, rozdiely v našich zvykoch, v obliekaní, v reči a v telesnej konštrukcii alebo naše spoločné črty? Prečo?

Poznámka autorky: Otázky a úlohy by možno mohli byť doplnené tak, aby žiaci diskutovali o úlohe médií, internetu, respektíve moderných kultúrnych trendov akceptovaných mladými ľuďmi pri prekonávaní intolerancie.

d) Ako sa cítia menšiny

(prevzaté z: *Metodická príručka Občan a demokracia, MRG - S , Bratislava 1999, Technika 8-B, strana 84 - 85. Kapitulu metodicky pripravil Ivan Rapoš*).

Cieľ: Pri tejto technike poskytneme žiakom príležitosť vcítiť sa do prežívania príslušníkov existujúcich menšín.

Postup: Triedu rozdelíme na niekoľko menších skupín. Každá skupina dostáva za úlohu vžiť sa do rozpoloženia príslušníkov niektorej menšiny. V rámci skupín diskutujú o tom, s akými predsudkami sa stretávajú, aké opatrenia by potrebovali zo strany štátu na svoju ochranu. V každej skupine jeden zo študentov zaznamenáva najpodstatnejšie myšlienky v heslovitej podobe. Po skončení práce v skupinách nasleduje prezentácia za každú skupinu v rámci triedy.

Príklady menšín:

- homosexuálne orientovaní,
- Rómovia,
- národnostná menšina (Maďari, Česi, Ukrajinci ...),
- dôchodcovia,
- nezamestnaní,
- zdravotne ťažko postihnutí,
- vysokoškooláci,
- HIV pozitívni,

(zoznam môže vyučujúci doplniť o aktuálnu menšinu vo svojom regióne, meste, obci - pozn. Hoffmanová).

Diskusia: pozornosť možno venovať prežívaniu príslušníkov k menšine, špecifikám ochrany vyčlenených skupín i všeobecným požiadavkám, ktoré platia pre väčšinu menšín.

Čas: 45 minút

Komentár psychológa: Učiteľ by nemal zasahovať do činnosti skupín. Ak majú študenti málo informácií o situácii niektorej menšiny, môže poskytnúť informácie a inšpiráciu, prípadne v závere upozorniť na mýty a predsudky.

Komentár právnika: Všetky uvedené skupiny obyvateľstva možno zaradiť medzi tzv. nedominantné skupiny. Postavením väčšiny z nich sa zaoberá aj publikácia *Občan a demokracia*, avšak nie u všetkých sa ochrana záujmov zabezpečuje prostredníctvom princípu nediskriminácie (prípadne prostredníctvom princípu nevyhnutných zvýhodnení), teda prostredníctvom princípu ochrany menšín. Dôchodcovia, nezamestnaní, vysokoškóľáci a HIV pozitívni tvoria síce menšinu v spoločnosti a vyčleňujú sa na základe spoločných znakov, ochrana ich oprávnených záujmov je však zabezpečená prostredníctvom práva na primerané zabezpečenie v starobe, práva na prácu, vzdelanie, zdravotnú starostlivosť a pod. Pokiaľ ide o homosexualitu, jej prejavy samy o sebe nie sú trestné a homosexuálov len z dôvodu ich sexuálnej orientácie nie je možné diskriminovať v žiadnych právnych vzťahoch. Ak sú splnené podmienky vyžadované zákonom, môžu si napríklad aj osvojiť dieťa. V Slovenskej republike však nie je legalizovaný partnerský vzťah dvoch homosexuálov podobný manželstvu.

Slovenskú republiku ešte čaká veľa práce na poli ochrany zdravotne postihnutých - napríklad zatiaľ nijaký zákon nestanovuje povinnosť stavať bezbariérové úradné budovy, chodníky ...

e) Skinhedí a tí druhí

(prevzaté z: *Metodická príručka Občan a demokracia, MRG-S, Bratislava 1999, Technika 18-B, strana 156 - 158. Kapitolu metodicky pripravil Ivan Rapoš*).

Cieľ: Vytvoriť priestor na diskusiu o hnutí, ktoré reprezentuje určitú ideológiu a je medzi mládežou pomerne rozšírené.

Postup: Vytvoríme skupinu študentov, ktorá bude reprezentovať príslušníkov hnutia skinhed a druhú skupinu, reprezentujúcu ich odporcov, respektíve kritikov. Po vnútroskupinovej diskusii, kde si členovia vyjasnia názory na problematiku, nasleduje voľba hovorcov. Hovorcovia budú s podporou svojich skupín diskutovať o pre a proti hnutiu skinhed.

Text pre študentov:

Hnutie skinhed

Hnutie skinhed (skinhead) vzniklo v Anglicku, kde bolo možné vidieť na uliciach skupiny hrozivo vyzerajúcich potetovaných mladých ľudí s oholenými hlavami už v 70. rokoch. Ich štýl mal symbolizovať silu, patriotizmus a postoje ľudí práce

v protiklade k zdanlivej zženstenosti, pacifizmu a stredostavovským postojom hnutia hippies.

Rasistické a šovinistické postoje, ktoré spočiatku prevládali u mnohých skínov, prerástli neskôr do surovej formy nacizmu. Na začiatku skíni vzbudzovali pozornosť fanatizmom a prejavmi násillia zameraného na imigrantov z Ázie.

V ďalších rokoch sa hnutie skinhed rozšírilo z Anglicka na kontinent i do iných krajín. Nie všetci mladí ľudia s vyholenými a vystrihanými hlavami sú však neonacisti. Na celom svete je mnoho takých, ktorí sa nazývajú skinhedi, ale nie sú takí fanaticí (niektorí sú dokonca aktívni antirasisti). Vyzerajú rovnako ako ich rasistická verzia - bez nacistických insígnií - majú aj mnoho rovnakých spôsobov - obľubujú hudbu „oi“, pivo a násillie. Stáva sa, že tieto dva druhy skínov na seba útočia. V tomto materiáli sa používajú pojmy skinhed, skín v spojení s neonacistickým variantom hnutia.

Zastrašujúci vzhľad skínov možno rozoznať okamžite - oholená lebka alebo celkom nakrátko ostrihané vlasy, texasky, bundy zvané bombery, niekedy pomalované nacistickými insígniami, opasok alebo traky, vysoké topánky, tetovanie v podobe nacistických sloganov a symbolov. Z bezpečnostných dôvodov majú niekedy skíni aj iný vzhľad - nechajú si napríklad narásť dlhšie vlasy.

Niektorí skinhedi veria ortodoxnej nacistickej ideológii, napodobňujú rétoriku Adolfa Hitlera a jeho propagandistov. Iní vyznávajú zmes rasizmu, populizmu, etnocentrizmu a ultranacionálneho šovinizmu v kombinácii nacizmu podobných postojov. Ide teda o ucelenú názorovú orientáciu, takže možno hovoriť o neonacistickom hnutí skinhed.

Toto neonacistické hnutie je aktívne asi v 33 krajinách šiestich kontinentov. Pôsobí v ňom 70 tisíc mladých ľudí, z ktorých polovica je zarytých aktivistov a zvyšok sú prívrženci.

Najviac skínov pôsobí v Nemecku (5 tisíc), Maďarsku a Českej republike (viac ako 4 tisíc), USA (3,5 tisíc), Poľsku (2 tisíc), vo Veľkej Británii a Brazílii (1,5 tisíc), Taliansku (1 až 1,5 tisíc), Švédsku (1 tisíc). Vo Francúzsku, Španielsku, Kanade a Holandsku je najmenej 500 skínov. Vyskytujú sa všade v Európe, ďalej v Južnej Amerike, v Južnej Afrike, Japonsku, v Austrálii a na Novom Zélande.

V Nemecku útočia skinhedi na Turkov, vo Veľkej Británii na Aziatov, vo Francúzsku na Severoafričanov, v Maďarsku, na Slovensku a v Čechách na Rómov, v USA na rasové menšiny a imigrantov. Vo všetkých krajinách sú objektmi násillnosti skínov homosexuáli, bezdomovci, drogovovo závislí a ľudia, ktorí sú na dne alebo na okraji spoločnosti.

Väčšina skinhedských gangov má okolo desať, niekedy až niekoľko tuctov členov. Pre tých, ktorí sú celkom oddaní hnutiu, znamená skinhed spôsob života a nie iba módnú záležitosť. V sociálnom a privátnom živote príslušníkov gangov dominujú skinhedské aktivity.

Niektorí skinhedi užívajú drogy, skoro všetci pijú alkohol. Veľká konzumácia často predchádza incidentom a násilnostiam zo strany skínov.

Neonacistická ideológia kombinovaná s gangovým životným štýlom poskytuje skínom pocit sily, príslušnosti ku skupine a nadradenosti. Uctievanie obrazov a symbolov Vikingov ponúka skinhedovi možnosť cítiť sa ako rasistický bojovník.

Skíni glorifikujú Hitlera a ašpirujú na vytvorenie jeho vízie celosvetovej Árijskej ríše. Vernosť rasizmu a nacionalizmu môže byť niekedy v konflikte. Tak je to napríklad v Poľsku, kde sú mnohí skinhedi orientovaní výrazne antigermánsky. Historický antagonizmus je tu silnejší ako požiadavka solidarity skínov.

Hoci skinhedi majú tendenciu nadväzovať kontakty s niektorými politickými stranami, odmietajú parlamentnú cestu k moci. Skôr sa usilujú dosiahnuť svoje ciele destabilizovaním spoločnosti prostredníctvom priameho uplatňovania násillia a zastrašovaním. Najväčší vplyv majú v tých záležitostiach, kde ich názory zdieľa aj istá časť populácie. Molotovými koktailami a výkrikmi typu „Cudzinci von!“ vyjadrujú v extrémnej forme to, čo cíti aj časť obyvateľstva v mnohých krajinách.

V Českej republike, Maďarsku a na Slovensku považuje časť obyvateľstva skínov za svojich ochrancov, lebo útočia na Rómov, teda na skupinu, ktorú je populárne obviňovať za väčšinu kriminality. Rómovia a mnohí iní, ktorí sú považovaní za cudzích, iných, odlišných, sú ohrozovaní zúrivými, opitými skinhedmi, ktorí ich mrzačia surovými zbraňami, ako sú ťažké topánky, bajzbalové palice, nože a železné tyče. Spoločnosť takéto útoky odsudzuje, ale majú aj podporu, najmä ak nasledujú po incidentoch, v ktorých sú Rómovia - či už právom alebo neprávom - obviňovaní z lokálnych kriminálnych činov.

Forma násilností skínov je v každej krajine trochu odlišná. Keď sú na „love“, vyhľadávajú príslušníkov nenávidených skupín a atakujú ich. Aj keď sa spôsoby útokov líšia, záľubu majú v používaní svojich ťažkých topánok ako zbraní. Vandalizmus je ďalšia špecialita skínov. Maľujú graffiti s rasistickými námetmi a znesväcujú židovské synagógy, cintoríny a pamätníky holocaustu.

Diskusia: „Súboj“ hovorcov je treba ukončiť po obsahovej stránke, potom možno debatovať o formálnej stránke debaty, o argumentoch, používaní demagógie a podobne.

Čas: 30 - 45 minút

Komentár psychológa: Na základe poznania situácie v triede sa možno zamerať na iné hnutia, napríklad anarchistov. Zaujímavé je pozorovať, ak sa prívrženci určitého hnutia ocitnú na opačnej strane barikády a majú hľadať argumenty proti tomu, čo vyznávajú. Podľa odhadu učiteľa možno materiál o skínoch poskytnúť účastníkom alebo ich nechať, aby názory formulovali podľa svojich poznatkov a potom ich korigovať na základe informácií z materiálu.

Komentár právnik: Sloboda myslenia, náboženského vyznania a svedomia je v zásade absolútnou slobodou. To znamená, že slobodu myslenia nie je možné

nijako obmedziť. Teda sama príslušnosť k akémukoľvek hnutiu či skupine nemôže byť nijako obmedzovaná, ani trestaná. Avšak prejavy myslenia, ktoré napríklad smerujú k potlačeniu práv iných, už možno za trestné považovať. V Slovenskej republike sa za trestné považujú napríklad prejavy smerujúce k podnecovaniu národnostnej a rasovej neznášanlivosti, pričom všeobecne možno konštatovať, že rasová motivácia trestného činu by mala byť považovaná za priťažujúcu okolnosť.

f) Hra na výroky

Hra prostredníctvom vyjadrenia postoja k určitým tvrdeniam vytvára priestor na konfrontáciu rôznych, aj protichodných, názorov. Jednotlivcovi sa ľahšie obhajuje názor, ak skupina, ktorej je členom, má ten istý názor.

Cieľová skupina: žiaci 9. ročníka

Čas trvania: 1 hodina

Pomôcky: miestnosť alebo voľné priestranstvo

Priebeh:

Účastníkov hry rozdelíme do dvoch skupín. Prvá skupina sa hrá, druhá ju pozoruje. Skupine, ktorá sa hrá, predkladáme provokatívne výroky - tvrdenia. Každý člen skupiny sa musí behom niekoľkých sekúnd rozhodnúť, či s výrokom súhlasí, alebo nesúhlasí.

Svoj súhlas či nesúhlas prejaví tým, že prejde na jednu alebo druhú stranu miestnosti. Jedna strana symbolizuje súhlas „**Áno, súhlasím s výrokom**“, druhá je symbolom nesúhlasu „**Nie, nesúhlasím s výrokom**“. Následne každá strana obhajuje svoju pozíciu uvádzaním argumentov, ktoré majú presvedčiť druhú stranu. Ak je niektorý účastník presvedčený argumentmi protihráča, môže zmeniť svoju pozíciu. Ak sa pozície nezmenia, po určitom čase (5 minút), predložíme nový výrok. Prvá skupina dostane 4 - 5 výrokov, potom sa skupiny vymenia a hráči sa stanú pozorovateľmi a pozorovatelia hráčmi.

Výroky môžu byť zamerané na určitú problematiku, napríklad toleranciu medzi rôznymi sociálnymi a kultúrnymi skupinami, na vzťahy medzi severom a juhom, postavenie žien v spoločnosti, medzinárodné výmeny mladých ľudí a podobne. Obidve skupiny by mali dostať výroky podobnej problematiky.

Výroky musia byť provokatívne a dvojznačné, aby účastníkov polarizovali na skupinu súhlasiacu a nesúhlasiacu s tvrdením.

V diskusii účastníci hodnotia svoj intelektuálny a emocionálny prínos do hry z pozície tak pozorovateľa ako aj účastníka.

Príklady výrokov:

- vlastnosťou ľudí je neznášanlivosť, tolerancia je výmyslom filozofov,
- na riešenie niektorých konfliktov sa musí použiť sila,
- náboženstvo rozdeľuje ľudí viac než peniaze,
- sever je viac závislý od juhu než juh od severu,

- kľúčom k integrácii Rómov je vzdelanie,
- svet zahynie skôr na hlad než na dôsledky nukleárnej vojny,
- pre Rómov by sa mali vytvoriť rezervácie,

g) Zábavné využitie hodiny

KOLKO TOHO SKUTOČNE VIEME O INÝCH KULTÚRACH

(Ondrušek, D a kol.: Tréning hrou, PDCS 1998, str. 80)

1. V Thajsku je veľmi nevychované dotknúť sa niečieho (niečej)
 - a) auta,
 - b) kozy,
 - c) kľučky od dverí,
 - d) hlavy.
2. Pred vstupom do niečieho domu v Japonsku by ste si mali odložiť
 - a) šperky,
 - b) okuliare,
 - c) topánky,
 - d) nohavice.
3. V Španielsku by ste najpravdepodobnejšie večerali v čase
 - a) 13,30,
 - b) 17,30,
 - c) 19,30,
 - d) 22,30.
4. V Saudskej Arábii by ste nemali Vášmu hostiteľovi ukázať
 - a) že sa potíte,
 - b) vaše tetovanie *Navždy Harley Davidson*,
 - c) podrážku vašej topánky,
 - d) vaše zuby.
5. Ste predstavený Chin Hua Mei z Číny. Budete ju volať pani
 - a) Hua,
 - b) Chin,
 - c) Mei,
 - d) Manners.
6. Ak chcete v Grécku niekoho uraziť, mali by ste
 - a) na neho zamávať,
 - b) pokúsiť sa zaplatiť spoločnú večeru,
 - c) dať mu 3 malé kamienky,
 - d) rozprávať o počasí.
7. Ak idete do Tonga, očakávate, že budete jesť
 - a) nič,
 - b) postojačky,

- c) to, čo si sám zoženiete,
 - d) rukami.
8. V Bulharsku kývanie hlavou smerom hore-dole znamená
- a) že ste úplne šialený,
 - b) nie,
 - c) ďakujem,
 - d) áno.
9. Ak v Indonézii nahneváte alebo zmätiete osobu, s ktorou sa zhovárate, táto osoba môže
- a) utiecť a skryť sa za krík,
 - b) päťkrát poklepať po vašom pleci,
 - c) hádzať piesok na vaše topánky,
 - d) sa smiať.
10. V ktorej krajine je najmenej akceptované, ak sa biznismen v rozhovore dotýka iného biznismana
- a) v Japonsku,
 - b) v Srbsku,
 - c) vo Venezuele,
 - d) na Sicílii.
11. Čo z nasledujúcich vecí je považované za vhodný darček
- a) hodiny v Číne,
 - b) sada nožov v Argentíne,
 - c) banket v Číne,
 - d) nič z uvedeného by nebolo vhodné a slušné.
12. V Brazílii by pre úspech vaše reklamné materiály mali byť preložené do
- a) angličtiny,
 - b) španielčiny,
 - c) francúzštiny,
 - d) ani jedného z týchto jazykov.
13. V jednej z týchto krajín je komplikované obchodovať a robiť tradičné bankové operácie, pretože zákony zakazujú poskytovať a dostávať úroky v obchodných platbách. Je to v
- a) Indii,
 - b) Mongolsku,
 - c) Saudskej Arábii,
 - d) Bielorusku.
14. V Japonsku je dôležité
- a) venovať svoju navštívenku (biznis-kartičku) len potom, keď ste si vytvorili s japonským partnerom obchodný vzťah,
 - b) predložiť svoju navštívenku tak, že ju držíte obidvoma rukami,

- c) vytlačiť na navštívenke údaje o firme, ale nikdy nie o osobe (domácu adresu a podobne),
 - d) ani jedno z toho,
 - e) všetko uvedené doteraz (a - c) odpovede súčasne.
15. Ako často podľa výskumov povedia americkí rodičia svojim deťom do 18 rokov, že ich majú radi?
- a) výnimočne - pri rodinných príležitostiach,
 - b) 82 % to povie maximálne raz za týždeň,
 - c) 86 % to povie aspoň raz za deň.

Správne odpovede:

- 1. d
- 2. c
- 3. d
- 4. c
- 5. b
- 6. a
- 7. d
- 8. b
- 9. d
- 10. a
- 11. c
- 12. d
- 13. c
- 14. b
- 15. c

h) Nový začiatok

Cieľ: Odkrytie predsudkov voči niektorým sociálnym skupinám, poukázanie na fakt, že postoj nie je správanie, ale môže viesť k určitému druhu správania.

Čas trvania: 1 hodina

Pomôcky: zoznam profesií pre každého účastníka hry, papier, ceruzky

Priebeh:

Úlohou účastníkov hry je vybrať skupinu, ktorá má na doteraz neznámom ostrove počas nasledovných 50 rokov vybudovať novú spoločnosť. Zoznam osôb, z ktorých sa výber robí, je rôznorodý. Z 20 dobrovoľníkov môže byť vybraných len 12. Účastníci hry spravia individuálny výber a potom v skupinách sa dohodnú na spoločnom výbere. Uvedú dôvody, ktoré k nemu viedli.

Inštrukcia: „Vašou úlohou je individuálne vybrať z predloženého zoznamu dobrovoľníkov 12 ľudí, budúcich obyvateľov ostrova, ktorí majú vybudovať novú

spoločnosť. Pri výbere zaznamenávajúte kritériá, podľa ktorých jednotlivé osoby vyberáte (vylučujete).

Zoznam dobrovoľníkov:

1. robotník pracujúci v priemysle, aktívny odborár
2. pomocník v obchode, 19-ročný
3. lekár z Nigérie
4. stará matka chorá na artritídu
5. bývalý minister
6. baník, ktorý sa aktivizoval v štrajkovom hnutí
7. černochoch, profesionálny futbalista
8. vojak z povolania, 50-ročný
9. mierový aktivista
10. barman
11. kuchár
12. učiteľka, ktorá je tehotná
13. dospelievajúci nezamestnaný černochoch
14. pracovník, ktorý pracoval v zahraničí v rámci pomoci menej rozvinutým krajinám
15. stolár, dôchodca
16. opatrovatelka
17. profesor fyziky
18. bankový úradník, invalid na vozíčku
19. roľník
20. džezový hudobník

Po tejto fáze rozdelíme účastníkov do skupín po 3 - 4 a požiadame ich, aby sa dohodli na tom, koho by spoločne vybrali (vylúčili) a aby uviedli kritéria svojho výberu.

Prvá časť úlohy trvá 3 až 5 minút, druhá 15 až 20 minút.

Nakoniec každá skupina zdôvodní svoj výber.

V diskusii si môžeme pomôcť nasledujúcimi otázkami:

- prečo ste vybrali
- prečo ste odmietli
- podľa akého kľúča ste pri výbere postupovali?
- ktoré pojmy ovplyvnili váš výber?
- ktoré pojmy ovplyvnili vaše odmietnutie?

V diskusii môžeme rozobrať konkrétne predsudky, s ktorými sa žiaci stretli vo svojom vlastnom živote.

i) Netolerujem, neznášam

Cieľ: Sformulovať viaceré výpovede, čo človek môže neznášať, a tie pretransformovať do inej podoby.

Aktivita je zameraná na logické myslenie, na rozvoj invencie pri štylizovaní výpovedí a na analýzu výpovedí týkajúcich sa netolerantnosti.

Čas trvania: 2 x 60 minút

Pomôcky: perá, ceruzky, papiere, zošity

Priebeh:

Žiaci najprv pracujú samostatne. Majú napísať, čo neznášajú / netolerujú.

Svoju výpoveď majú začať slovom neznášam / netolerujem.

Po napísaní dobrovoľníci prečítajú svoje výpovede.

Potom sa účastníci aktivity podelia do 4-členných skupín a spoločne preštylizujú výpovede tak, aby namiesto slova neznášam / netolerujem použili iný výraz, aby odpoveď nadobudla výraz jemnosti, tolerantnosti a ohľaduplnosti, aj keď sa ňou niečo kritizuje, či na niečo poukazuje. Je mnoho možností štylizácie.

Záver:

- Čo ľudia najviac neznášajú?
- Dala sa každá výpoveď zjemniť?
- Dá sa akákoľvek výhrada voči konaniu a správaniu sa človeka vyjadriť taktne, ohľaduplne, s dávkou jemnosti?
- Ako by sa dalo zamedziť tomu, aby človek nemusel vyriečiť výpoveď začínajúcu slovom neznášam / netolerujem?
- Je pre ľudí typická neznášanlivosť?
- Kedy môže dôjsť k tomu, že sa tolerovanie zmení na netolerovanie?
- Má tolerancia hranice? Zdôvodnite svoju výpoveď.
- Do akej podoby môže prerásť netolerancia? Uvedte príklady a zdôvodnite.
- V čom spočíva náboženská neznášanlivosť?
- V čom spočíva názorová neznášanlivosť?

Príloha:

Netolerujem, neznášam (príklad):

Neznášam / netolerujem, keď si človek pri zívaní nedá ruku na ústa.

Nepáči sa mi, keď si človek pri zívaní nedá ruku na ústa.

- Nemám rád, keď ...
- Nie je taktné, keď ...
- Je netaktné, keď ...
- Nie je ohľaduplné, keď ...
- Je neohľaduplné, keď ...
- Nie je správne, keď ...

- Je to nesprávne, keď ...
- Nie je to pekné, keď ...
- Je to nepekné, keď ...
- Nie je to vhodné, keď ...
- Je to nevhodné, keď ...
- Neschvaľujem, keď ...
- Mám výhrady voči tomu, keď ...
- Pôsobí nevychované taký človek, ktorý si pri zívaní nedá ruku na ústa.
- atď.

10 Učiteľ má morálnu povinnosť učiť dobro

Ak sa deti už v ranom veku naučia, že naše spoločenstvá sú a budú multikulturálne, nebudú označovať iných za cudzích, alebo aspoň nebudú vnímať ich prítomnosť ako ohrozenie. Ak sa deti naučia, že spolužitie v našej spoločnosti zahŕňa aj súťaženie a konflikt, nebudú mať neskôr potrebu unikať do utopických modelov harmonickej spoločnosti. Ak pripravíme deti na skutočnosť, že v našej politike a spoločnosti existujú krízy, frustrácie a stresy, zníži to u nich túžbu a potrebu hľadať obetných baránkov v čase napätia.

Vzdelávanie teda zahŕňa aj

- prípravu na zvládanie konfliktov,
- vštepovanie empatie,
- prípravu na odolnosť voči stresu,
- schopnosti používať vlastný rozum a vyvarovať sa masovej psychóze.

Učitelia pri takej výchove

- sú skôr poradcami, konzultantmi, rovnocennými partnermi,
- akceptujú individualitu žiaka,
- budujú most medzi predstavami žiakov a naším výchovným cieľom,
- vedia, že učiteľ nie je expert na všetko.

POSTOJE UČITEĽA

- počúvajte žiaka, sústreďte sa na to, čo sa ich dotýka a na čom im záleží,
- vytvorme v triede atmosféru, v ktorej sa žiaci cítia bezpečne,
- citlivo korigujeme nesprávne odpovede a výroky žiakov,
- dodávajme žiakom istotu,
- pomôžme žiakom nájsť odpovede na ich otázky,
- buďme opatrní pri vyjadrovaní vlastných názorov,
- vyzdvihujme konštruktívnu diskusiu a konštruktívny spôsob riešenia problémov.

11 Sebaúcta, ľudská dôstojnosť a tolerancia

Tento pojem je zakotvený aj vo Všeobecnej deklarácii ľudských práv.

„Každá osoba ako príslušník ľudskej spoločnosti si zasluhuje vážnosť, česť a úctu, lebo je neodškriepiteľnou hodnotou“.

Základ formovania pocitu vlastnej sebaúcty a dôstojnosti dostáva každý človek predovšetkým v dobre fungujúcej rodine. Dieťa milované a rešpektované svojimi rodičmi bude schopné pochopiť hodnotu iných ľudí. Bude pristupovať k iným ľuďom s úctou na základe vlastnej skúsenosti.

Rodičia a učitelia sú tí, ktorí najlepšie chápu, že všetky deti sú hodné lásky a v každom človeku je niečo hodné úcty.

Sebaúcta súvisí so schopnosťou vytvoriť si „pojem o sebe“.

Názor na seba samého si utvárame skúmaním:

- vlastnosti, ktoré pripisujem sám sebe,
- schopnosti vidieť seba samého cudzími očami,
- skúmaním vlastnej hodnoty.

Pestovanie sebaúcty je spojené s úspechom, ak v žiakoch prebúdžeme:

- objektívny osobný úsudok o vlastných zásluhách,
- vieru vo vlastné schopnosti, vlastnú dôležitosť, v úspech,
- uvedomenie si vlastnej ceny.

Dôležitosť vlastnej sebaúcty spočíva v tom, že osoby s vysokou sebaúctou:

- majú dôveru vo svoj úsudok,
- veria, že môžu niečo dosiahnuť,
- sú si istí v úsudkoch,
- veria, že majú pravdu,
- majú menej pochybností,
- vedia sa sústrediť na veľké výkony.

Osoby s nízkou sebaúctou:

- nevedia dať a prijať lásku,
- nedôverujú si,
- deti vychované bez lásky majú nízku sebaúctu, sú rezignované a samotárske,
- deti vychované príliš tvrdo majú nízku sebaúctu,
- ľudia s nízkou sebaúctou sú prenasledovaní pocitom nešťastia a často sú sociálne vykoľajení.

Požiadavky na rodinné prostredie:

- dobrá rodičovská sebaúcta,
- uznávanie dieťaťa,
- jasné definovanie hraníc a ich bezpodmienečné dodržiavanie,
- sloboda činnosti v medziach dohodnutých hraníc,

- pestovanie pocitu slobody a zodpovednosti ako dvoch vzájomne prepojených osobnostných kvalít.

Učiteľ podporuje formovanie úcty a sebaúcty žiakov, dobrú pracovnú atmosféru, kvalitu charakterových vlastností a ušľachtilých medziľudských vzťahov aj tým, že učí svojich zverencov hľadať dobro v iných ľuďoch. Nemal by zabúdať vždy, keď je to vhodné, zdôrazniť, že:

- každý človek je pozitívna hodnota,
- ak si však vytvoríme model „ideálneho človeka“ a porovnávame s ním jednotlivých ľudí, nachádzame u nich len negatívne vlastnosti,
- často sa uchylujeme k posudzovaniu ľudí práve podľa tých vlastností, ktorými sa líšia od „ideálneho modelu“,
- nechceme pripustiť, že negatívne vlastnosti sú v menšine, alebo sú nepodstatné z hľadiska celkovej hodnoty človeka.

Sám učiteľ a po jeho vzore aj žiaci by teda mali v medziľudskej komunikácii využívať tieto zásady:

- súďme ľudí najmä podľa ich pozitívnych vlastností,
- pokúsme sa používať viac pochvalných a menej hanlivých slov pri posudzovaní iných ľudí,
- hľadajme za skutkami iných dobré pohnútky a nie zlo a sprisahanie,
- komunikujme s ľuďmi úctivo, načúvajte, čo hovoria,
- odporujte svojmu spoločníkovi slušne a vhodne, používajte skôr diplomatické výrazy a vyvarujte sa slovám, ktoré prerušia dialóg,
- vyvarujte sa metodike „zabuchnutých dverí“,
- pri rozhovore hľadme človeku do očí,
- dbajte, aby náš úsmev nebol ironický alebo znevažujúci.

V triedach sa stretávame s prejavmi intolerancie. Často nejde o zámer, ale iba o žiacku nerozvážnosť a neschopnosť posúdiť dôsledky svojich výrokov a činov. Mali by sme ich preto oboznámiť aj s najčastejšími príznakmi intolerancie a ich prejavmi v správaní:

JAZYK

očierňovanie, znevažovanie, urážanie, znehodnocovanie iných;

STEREOTYPIZÁCIA

„všetci ste rovnakí“;

DOBERANIE

s cieľom zosmiešniť a uraziť;

ZAUJATOSŤ

neschopnosť vidieť nič dobré na slovách a skutkoch, pretože príliš lipneme na predsudkoch;

HL'ADANIE OBETNÉHO BARÁNKA

prenášame vinu za traumatické situácie a sociálne pomery na niektorú skupinu;

DISKRIMINÁCIA

odopieranie sociálnych výhod na základe predsudkov;

OSTRAKIZMUS

správanie sa, akoby ten druhý tu vôbec nebol, odmietanie uznať jeho kultúru, etnikum ...;

OBŤAŽOVANIE

ponižovanie, vylúčenie z komunity ...;

ŠIKANOVANIE

použitie fyzickej sily, početnej prevahy na ponižovanie, útok na posvätné miesta, kultúrne pamiatky ...;

VYKÁZANIE A VYLÚČENIE

vylúčenie alebo odopieranie práva na vstup do nejakej miestnosti, na vykonávanie istej profesie ...;

SEGREGÁCIA

násilná separácia ľudí iných rás, náboženstiev, pohlavia (aj apartheid);

REPRESIA

násilné odopieranie ľudských práv;

Zdroj: Tolerancia - základný kameň mieru, MPC Prešov, 2000

ZÁVER

Všetci učitelé vědí, že žáci přicházejí do školy už s nadobudnutými představami o vztázech mezi lidmi. Mají svoje názory, zkušenosti, představy ...

Úlohou učitelův je nacházet způsoby, které pomůžou zblížovat stanoviska žákův so záměry, které chce škola žákovi vštěpovat.

Je mnoho vynikajících publikací, které ponúkajú formy a metody práce so žákmi. Vydali ich najmä nadácie, občianske združenia, štátne pedagogické inštitúcie ...

Mnohé z nich sú nedostupné, a preto som zostavila výber niektorých aktivít, ktoré, ako dúfam, pomôžu učiteľom v ich výchovnej práci.

Ale či sa učiteľovi naozaj podarí naučiť svojich žákův ctiť si svoje práva a práva iných a byť ochotný plniť si svoje povinnosti, to závisí od pedagogického majstrovstva učiteľa, ale aj celkovej klímy v našej spoločnosti, ktorá nenarúša a nepodkopáva jeho prácu.

Použitá literatúra

Absetz, B: Robíme to spolu. Bratislava: HEVI, 1996.

Aktivačné metódy, postupy a hry na pomoc výchove k tolerancii. Mládež za toleranciu. Bratislava: 1997.

Kolektív autorov: Prvé kroky - metodická príručka pre výchovu k ľudským právam. Bratislava: NMŠ, 1998.

Hoffmanová, V.: Formovanie občianskych zručností. Prešov: MC, 1997,

Metodická príručka Občan a demokracia. Bratislava: MRG-S, 1999.

Metodický materiál pre experimentálne zavedenie etickej výchovy I. MŠ SR 1990

Mistrík, E.: Integrujúca sa Európa. Bratislava: EVYAN, 1999.

Mládež a tolerancia v škole a mimo školy, zborník príspevkov z 3. konferencie o výchove k občianstvu. Bratislava. PF UK, 2000.

Občan a demokracia (kolektív autorov). Minority Rights Group - Slovakia, Bratislava: 1999.

Ondrušek, D.: Tréning hrou. PDCS, 1998.

Prvé kroky k výchove k ľudským právam (kolektív autorov), Nadácia M. Šimečku a Amnesty International, Bratislava: 1998.

Tolerancia - základný kameň mieru. Bratislava: MPC, 1995.

Výchova k ľudským právam. Minority Rights Group - Slovakia. Bratislava: 1994.

METODICKO-PEDAGOGICKÉ CENTRUM V PREŠOVE

Viera Hoffmanová

**Predchádzajme intolerancii výchovou
k dodržiavaniu ľudských práv**

- 2005 -

Názov : Predchádzajme intolerancii výchovou k dodržiavaniu ľudských práv
Autor : Mgr. Viera Hoffmanová
Recenzenti : PhDr. Jarmila Verbovská
Mgr. Mária Olšavská
Jazyková úprava : PhDr. Zora Mihoková
Vydavateľ : Metodicko-pedagogické centrum v Prešove
Za vydanie zodpovedá : PaedDr. Ivan Pavlov, PhD.
riaditeľ MPC
Náklad : 3000 ks
Rok vydania : 2005

2. prepracované a doplnené vydanie

ISBN 80-8045-372-1

N e p r e d a j n é !

Určené pre vzdelávacie potreby pedagogických zamestnancov škôl a školských zariadení.

